

Н. Гусак

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»

Хмельницький національний університет
Управління освіти і науки Хмельницької обласної
державної адміністрації

Управління освіти Хмельницької міської ради
Управління праці, соціального захисту населення і охорони здоров'я
Хмельницької міської ради

Міжнародна науково-практична
конференція

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

(17 листопада 2011 року)

Тези доповідей

Хмельницький

Редакційна колегія: Чайковський М. Є., кандидат педагогічних наук, доцент; Галімов А. В., доктор педагогічних наук, професор; Томчук М. І., доктор психологічних наук, професор; Сметанський М. І., доктор педагогічних наук, професор; Березинець В. В., кандидат філософських наук; Матвійчук Т. В., кандидат психологічних наук; Будник С. М., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник.

Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери:
Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. —
Хмельницький: ХІСТ Університету «Україна», 2011. — 327 с.

Збірник тез підготовлено за доповідями учасників науково-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери». У матеріалах збірника висвітлено проблеми та перспективні напрями розвитку системи професійної освіти працівників соціальної сфери.

особистості як активному суб'єкті вибору професії акцентував увагу Г. Костюк, зазначаючи, що у виборі професії бере участь сама особистість з усіма її розумовими, моральними та іншими якостями. Це вона, — вказував дослідник, — усвідомлюючи суспільну необхідність і свої можливості визначає свій майбутній життєвий шлях, своє місце в суспільстві, включається до певного виду професійної діяльності, в якій, створюючи матеріальні чи духовні цінності, творитиме далі і саму себе [3].

Вирішення цієї проблеми передбачає: навчання школярів розумінню класифікаційних ознак професійної діяльності, умінню проводити порівняльний аналіз професій; розширення в учнів системи наукових знань про світ професій; розробку описів професій, що містять систематизовану впорядковану інформацію про сучасні професії, зокрема вимоги, що ставляться до людини; включення до практики індивідуальних профконсультацій аналізу характеристик професійної діяльності та психограми професій. Адже здатність до аналізу професійної діяльності формується в процесі активного вивчення професіографічної та психографічної інформації, аналізу змісту професії та її вимог до особистості [2].

Література:

1. Митина Л.М. Особенности формирования профессионального самосознания учителя / Л.М. Митина // Советская педагогика. — 1989. — № 12. — С. 52-56.
2. Критерии и показатели готовности школьников к профессиональному самоопределению / Под ред. С.Н. Чистяковой, А.Я. Журкиной. — М.: Филология, 1997. — 80 с.
3. Костюк Г.С. Роль професійного самовизначення в формуванні особистості / Г.С. Костюк // Питання професійної орієнтації учнів. — К.: Рад. Шк., 1969. — С. 3-14.

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

ГУСАК Н.Є.

старший викладач Школи соціальної роботи імені професора В.Полтавця Національного Університету «Кисво-Могилянська Академія»

Потреба у вищій освіті сьогодні набуває особливо вираженого соціального забарвлення, оскільки отримання вищої освіти в багатьох країнах розглядається як символ добробуту: краща освіта зумовлює більшу конкурентоспроможність на ринку праці і, відповідно, кращий дохід, соціальний статус, можливості збереження і зміцнення здоров'я, свободи життєвого вибору. У вищій освіті реалізуються також зростаючі соціальні потреби людей, їх прагнення до подальшого духовного та інтелектуального розвитку. Відповідно, збільшується кількість студентів вищих навчальних закладів. Так, чисельність студентів вищої

школи 203 країн зросла з 70-х років ХХ ст. до середини 2000-х років з 13 до 111 млн. [1]. В Україні за часи незалежності кількість студентів навчальних закладів III-IV рівнів акредитації зросла майже втричі (див. рис.1) [2].

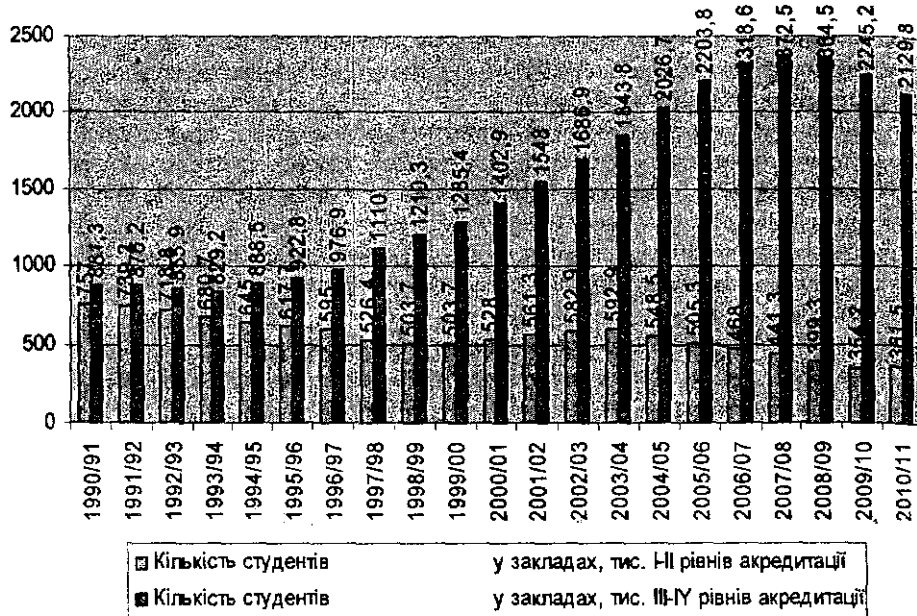

Рис.1. Кількість студентів у ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації в Україні у 1990-2011 рр.

(Джерело: дані Держкомстату)

Зменшення чисельності студентів цих ВНЗ спостерігалось лише у першій третині 1990-х років, надалі ж вона зростала доволі високими темпами до 2008 р., а вже останніми роками чисельність студентів ВНЗ як III-IV, так і I-II рівнів акредитації у нашій країні почала зменшуватися. Зменшення кількості студентів у ВНЗ I-II рівнів акредитації розпочалося ще у 2004 р. і за 2000-2009 рр. їх чисельність зменшилась у 1,5 рази. Незацікавленість абітурієнтів у навчанні в ВНЗ I-II рівнів акредитації пов'язана із загальним підвищенням вимог до освітнього рівня працівників і відповідною орієнтацією молоді на більш високий рівень освіти. Як зазначають демографи, скорочення чисельності студентів ВНЗ в Україні зумовлено впливом демографічного чинника, зокрема, ефекту «демографічних хвиль» [3]. Загальна чисельність населення країни неухильно зменшується, тому у найближчі роки скорочуватиметься і чисельність молоді «студентського» віку. Однак, високою залишатиметься мотивація до здобуття вищої, а не спеціальної освіти.

Вибір майбутньої спеціальності студентів зумовлений кількома важливими чинниками, а саме: вплив оточуючого середовища і сім'ї зокрема, престижністю професії, можливістю майбутнього працевлаштування за обраною спеціальністю тощо. Розглянемо ці чинники детальніше.

Оскільки визначальний вплив на формування нового покоління має оточуюче середовище, то послідовно-спадкоємна зміна поколінь у суспільстві багато в чому диктує молоді поведінкові моделі. Разом з тим молодь виступає не лише об'єктом соціального впливу, а й суб'єктом соціальної діяльності, тому сама продукує конкретні поведінкові практики. Вплив попередніх поколінь пов'язаний з тим, що в останні роки в Україні спостерігається превалювання розумової праці відносно робітничих професій. Особливо престижними є спеціальності економістів та юристів, яких готують численні ВНЗ незважаючи на існуючий попит на ринку праці. Наприклад, у 2010 р. пріоритетними сферами працевлаштування молоді були фінансова діяльність і торгівля, де частка зазначеної категорії працівників складала більше половини всіх працюючих [4]. Так, 56,4% молоді від облікової кількості штатних працівників працювало у фінансовій діяльності; 50,4% – у торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. Також молоді кадри приваблювала робота у сфері готельного та ресторанного бізнесу (41,9%), державного управління (35,5% до облікової кількості штатних працівників). Найменше молоді працювало у сільському господарстві, мисливстві (24,0%), рибальстві (24,9%) та освіті (23,8%). Молоді жінки при цьому найбільше представлені у фінансовій діяльності – 58,9% облікової кількості жінок [4]. Наразі ринок праці вже насичений і юристами, і економістами. Тому збереження значних масштабів їх підготовки неминуче зумовлює загострення проблем з працевлаштуванням. Так, уже нині серед випускників ВНЗ, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, найбільшою є частка представників економічних спеціальностей. Тому, актуальним постає питання професійної орієнтації молоді до моменту вступу у ВНЗ.

Стосовно інших чинників вибору професії, то результати соціологічного дослідження, проведеного у 2008 р. Державним інститутом розвитку сім'ї та молоді серед студентської молоді продемонстрували цікаві тенденції щодо мотивації при виборі майбутньої спеціальності [5]. На запитання «Якими мотивами Ви керувалися при виборі майбутньої спеціальності?» 25,6% опитаних відповіли, що важливою була можливість майбутнього працевлаштування, 18,6% вказали на можливість отримати високу професійну кваліфікацію, 13,3% керувалися порадами батьків, 11,7% цікавила можливість займатися творчою діяльністю, 11,6% – можливість майбутнього професійного росту. Незначною була мотивація, пов'язана із престижністю ВУЗу, можливістю розширення кругозору, отримання радощів від студентського життя тощо. Такі результати можуть свідчити про те, що вибір спеціальності студентами тісно пов'язаний з їх уявленнями про майбутню професію, на вибір якої значною мірою впливають батьки. Якщо ж очікування студентів не відповідають тим реаліям, з якими вони

зустрічають під час навчання, відбувається процес трансформації уявлень молодих студентів про своє майбутнє місце на ринку праці.

Сьогодні молодь України, яка випускається із вищих навчальних закладів не завжди має можливості та бажання працювати за отриманою спеціальністю. Вже під час навчання окремі студенти розуміють, що не ту спеціальність чи не той напрямок обрали. Так, ствердну відповідь (так або скоріше так) на запитання «Якби Вам знову довелося вирішувати питання про вибір спеціальності, чи обрали б Ви сьогодні ту саму спеціальність?» дали 75,9% респондентів; не обрали б (ні, або скоріше ні) ту саму спеціальність 24,1% опитаних студентів ВНЗ [5]. Тобто майже чверть студентів навчається за спеціальністю, за якою не бачить своєї професійної самореалізації на ринку праці у майбутньому. Така ситуація може бути пов'язана як об'єктивними (відсутність вільних місць на ринку праці за даною спеціальністю), так і з суб'єктивними (небажання працювати за цією спеціальністю) чинниками.

Результати дослідження показали, що обов'язково працювати за здобутою спеціальністю збирається лише 27,9% студентів, ще 50,1% намагатиметься працювати за своєю спеціальністю, але не впевнені, що знайдуть відповідну роботу. Не планують після закінчення навчання працювати за обраною спеціальністю 12,6% респондентів, для яких головне – отримати вищу освіту [5]. Тобто для них є цінною вища освіта заради самої освіти і неважливо, яку спеціальність вони при цьому отримують.

Окремі студенти, які не бачать себе в майбутньому на ринку праці за своєю спеціальністю, планують здобути іншу вищу освіту, яка задовольнятиме їх уявлення про свою професійну самореалізацію. Критичні оцінки щодо своєї освіти спостерігаються у 56,5% студентської молоді, які планують у найближчому майбутньому отримати другу вищу освіту. При чому, 20,6% студентів хочуть поїхати на навчання до однієї із країн далекого зарубіжжя (крім країн СНД), що свідчить про їх зневіру в якості вітчизняної освіти. Щодо напрямку другої вищої освіти, то майже половина з тих, хто планує її отримати, хотіли б навчатися на економістів (25,8%) або юристів (20,1%). Це ще раз підтверджує популярність згаданих спеціальностей. Однак, це також свідчить і про необізнаність молоді із попитом вітчизняного ринку праці на різні спеціальності. Щодо соціальних наук, то лише 4,5% студентської молоді виявили бажання здобувати другу вищу освіту у цій сфері. Тому не дивним видається і факт, що лише 14,5% студентів беруть участь у волонтерській роботі під час навчання. Одним із чинників, що впливає на непопулярність соціальних наук є неможливість здобуття професійного зросту та високої заробітної плати.

Отже, важливим напрямом підготовки студентів ВНЗ має бути, насамперед, їх професійна орієнтація до моменту вступу (в тому числі ознайомлення із попитом та пропозицією вітчизняного ринку праці). Окрім того, під час навчання студентів необхідно звертати суттєву увагу на практичне навчання з метою ознайомлення з майбутньою професією в реальних або наближених до реальних умовах, що може відбуватися лише під час наскрізної практики протягом усього навчального року.

Література:

1. Барашев Р. Хоть и абсурдно, но по-болонски // «2000». – 2006. – 21-27 апр., – № 16 (315).
2. Освіта. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Державний комітет статистику України, 2011. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> – Заголовок з екрану.
3. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / [за ред. Е.М. Лібанової]. — К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. — С. 144-160.
4. Праця України у 2010 році : стат. збірник. — К.: Державна служба статистику України, 2011. — С. 118.
5. Становище студентської молоді в Україні (соціологічне дослідження) : звіт про науково-дослідну роботу / кер. авт. кол. О.В. Белишев. — К.: Державний інститут розвитку сім'ї та молоді, 2008. — 11 с. Звіт ДІРСМ